نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال بیست و دوم، شماره ۶۶، پاییز ۱۴۰۱

تحلیلی بر نقش سازمان‌های مردم نهاد در بهبود نظام مدیریت شهری از دیدگاه شهروندان کلان‌شهر تهران

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۱/۲۰ **پذیرش نهایی**: ۱۳۹۹/۱۲/۲۳

صفحات: ۴۴۷-۴۲۹

سیروس رحیم‌زاده سیسی‌بیگ: دانشجوی دکتری، رشته شهرسازی، واحد بروجرد، دانشگاه آزاد اسلامی، بروجرد، ایران
Email: srahimzadeh44@gmail.com
علیرضا شیخ الاسلامی: استادیار گروه جغرافیا وبرنامه‌ریزی شهری، واحد بروجرد، دانشگاه آزاداسلامی، بروجرد، ایران[1]
Email: guplan@gmail.com
کیانوش ذاکر حقیقی: دانشیار گروه شهرسازی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران
Email: k.zakerhaghighi@gmail.com

چکیده

هدف اصلی از انجام این پژوهش، بررسی نقش سازمان‌های مردم نهاد در بهبود نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران در شش بعد کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و نهادی است. روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت اسنادی و پیمایشی بوده است. ابزار پژوهش پرسشنامه بوده است. جامعه آماری پژوهش شهروندان شهر تهران و تعداد نمونه ۳۸۳ نفر انتخاب گردید. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون T-Test و تحلیل عاملی تأییدی بوده است. نتایج حاصل حاکی از آن است که سطح معناداری در تمام ابعاد پایین‌تر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین با توجه به نمرات میانگین، سازمان‌های مردم نهاد در شهر تهران عمدتاً در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی نقش بیشتر و در زمینه ابعاد اقتصادی و نهادی نقش کمتری در قالب ارتباط واسطه‌ای بین مدیریت شهری و شهروندان ایفا کرده‌اند. در چارچوب روش تحلیل عاملی تأییدی، مقایسه واریانس تبیینی توسط عوامل شش گانه نشان داد که عوامل اجتماعی، زیست محیطی، عملکردی، کالبدی، اقتصادی و نهادی به ترتیب دارای بیشترین واریانس در تبیین نقش سمن‌ها در نظام مدیریت شهری کلانشهرتهران هستند. در مجموع ۲۰ عامل اصلی در تبیین نقش سمن‌ها تأیید شدند؛ بنابراین مشخص شد که سمن‌ها با توجه به اینکه با شهروندان به طور مستقیم در ارتباط هستند، می‌توانند مسائل و واقعیت‌های شهری را به درستی به نظام مدیریت شهری انعکاس دهند؛ برای این منظور پیشنهاد می‌شود که ابتدا سمن‌ها با توجه به کارکردهای مختلفی که دارند، به سمن-های تخصصی در خصوص مسائل مختلف شهری طبقه‌بندی شوند و همچنین جایگاه آن‌ها در نظام مدیریت شهری ارتقاء داده شود.

کلید واژگان: مشارکت شهروندان، نظام مدیریت شهری، شهرسازی مشارکتی، سازمان مردم نهاد (سمن)، کلان‌شهر تهران

۱. نویسنده مسئول: شهر بروجرد، میدان نواب، خیابان یادگار امام، مجتمع دانشگاهی امام خمینی (ره)، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بروجرد، گروه جغرافیا وبرنامه ریزی شهری، کد پستی: ۶۹۱۵۱۳۶۱۱۱- تلفن: ۰۹۱۸۸۵۲۰۹۲۷

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

مقدمه

در طول قرن بیستم، جمعیت جهان به میزان چشمگیری افزایش یافت و در این میان بیشترین سرعت معطوف به مناطق شهری بود (شا و تیان[۱]، ۲۰۱۰: ۶۰۱). همچنین میزان رشد شهرنشینی درکشورهای درحال توسعه سه تا پنج برابر کشورهای توسعه یافته بوده است. تنها در طی سال‌های ۹۰-۱۹۵۰ جمعیت شهری جهان از ۷۳۰ میلیون به حدود ۲/۳ میلیارد نفر افزایش یافت که این میزان در سال‌های ۲۰۲۰-۱۹۹۰ دو برابر گردید (موحد و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۰). در حال حاضر شهرها تقریباً نیمی از جمعیت جهان را دارا هستند (کوهن[۲]، ۲۰۰۶: ۶۳) و پیش بینی‌های انجام شده توسط سازمان ملل متحد نشان می‌دهد که تقریباً تمامی رشد جمعیت جهان در ۳۰ سال آینده در مناطق شهری رخ خواهد داد (محمدی، ۱۳۸۹: ۲). در این میان چالش چگونگی مدیریت شهرها به یک مسئله جهانی تبدیل شده است. چراکه شهرها با افزایش جمعیت و رشد فیزیکی، با مسائل مختلفی همراه می‌شوند و فضای شهری به عرصه‌ی کنش و واکنش نیروهای گوناگون برای ادامه حیات زندگی تبدیل می‌شوند. همانطور که برخی از اندیشمندان از پیچیدگی فضای شهری یاد می‌کنند (والفرام[۳]، ۲۰۰۲: ۲۳) و معتقداند که عرصه‌ی شهری میدان عمل نیروهای مختلف اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی، فضایی، زیبایی‌شناسی و غیره است؛ بنابراین نیاز است در نظام مدیریت شهری در شهرهای امروز و آینده از روش‌های مختلف و کارآمد استفاده کرد. یکی از این روش‌ها، مشارکت مردمی در مدیریت شهری است. جایگاه مشارکت در مدیریت شهرها و کلان‌شهرها تا جایی اهمیت پیدا می‌کند که از نظر اندیشمندان و مدیران شهری، بدون توجه به جایگاه و نقش مردم در برنامه‌ریزی و شهرسازی امکان توسعه آن وجود نخواهد داشت. در این میان یکی از راه‌های افزایش مشارکت‌های مردمی در مدیریت کلان‌شهرها، توجه به نهادهای مردمی یا نهادهای غیررسمی است.

سازمان‌های مردم نهاد از جمله نهادهایی هستند که به انواع مختلف در جامعه شهری فعالیت می‌کنند. هدف اصلی این نهادها، افزایش مشارکت‌های مردمی، ایجاد رابطه بین نهادهای رسمی و مردم و انعکاس نیازهای واقعی جوامع شهری به نهادهای برنامه‌ریز شهری است. علاوه بر این سازمان‌های مردم نهاد قادر به جذب و جلب مشارکت گروه‌های داوطلب مردمی برای عملی کردن اهداف و برنامه‌های شهری از جمله امنیت نیز هستند (کرمی و سمیعی، ۱۳۹۳: ۱۲۹). بسیاری از نظریه‌پردازان معتقدند که بخش داوطلبانه ممکن است در شناخت نیازهای افراد فقیر، تأمین خدمات و توسعه در نواحی دوردست، تشویق به تغییر در نگرش‌ها و انجام فعالیت‌های لازم برای کاهش تبعیض، شناخت و از بین بردن تهدیدهای محیطی، حمایت از توانمندی‌های تولیدی بسیاری از گروه‌ها نظیر ناتوانان و فاقدین زمین، توانمندی و قابلیت بهتری داشته باشند (شجاعی و همکاران، ۱۳۹۷). کورتن به نقش سازمان‌های غیردولتی[۴] در قالب «عامل تغییر بیرونی» که از طریق مداخله و مشاوره در شناخت

۱. Sha & Tian

۲. Cohen

۳. Wolfram

۴. NGO

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]

[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

پتانسیل‌های جامعه کمک می‌کند، اشاره کرده است (کورتن[۱]، ۱۹۹۰: ۱۱۹). همچنین باید توجه داشت که نبود جایگاه نهادهای شهروندی و بخش خصوصی در چارچوب اداری، مانع از ابراز رسمی مطالبات و خواسته‌های این بخش‌ها می‌شود. لیکن مدیریت و برنامه‌ریزی شهری با رهیافتی از بالا به پایین، باعث زوال حوزه عمومی و جامعه مدنی شده و در نتیجه بخش اعظم جامعه شهری شامل اجتماعات محلی و گروه‌های غیررسمی که نقش مهمی در افزایش قدرت چانه‌زنی شهروندان دارند، از تصمیم‌گیری‌های شهری کنار گذاشته می‌شوند (صالحی، ۱۳۸۹: ۴)؛ بنابراین اینگونه توسعه شهری با عوارض و تبعات بیشماری مانند بی‌نظمی فضایی، گسترش فقر، نابرابری و عدم کارایی لازم سازمان‌های خدمات‌رسان و امنیتی در شهرها همراه شده است.

در ایران مدیریت دولتی و متمرکز با توجه به تفاوت‌های فاحش و مختلف جوامع شهری، دیگر قابل توجیه نبوده و روند تاریخی آن از گذشته تاکنون گواه بر عدم موفقیت چشمگیر این نوع رویکرد مدیریتی است (استعلاجی، ۱۳۹۱: ۲۴۰). تغییر در نگرش‌ها در نظام اداره امور شهر، افزایش مطالبات جامعه مدنی برای مشارکت و ناتوانی دولت بویژه دولت‌های محلی از نظر منابع مالی و ظرفیت‌های اداری، افزایش مشکلات توسعه نیافتگی و ... لزوم بهره‌گیری دولت‌ها و حکومت‌های محلی از ظرفیت‌های بخش خصوصی، بخش عمومی غیردولتی و قابلیت‌های نهفته در مشارکت‌های مردمی را در تمامی عرصه‌ها به‌عنوان یک راهکار اساسی برای حل مشکلات و پاسخگویی به چالش‌ها گوشزد ساخته است. اگرچه با شکل‌گیری شوراهای اسلامی شهر و شورایاری‌های محله‌ای به تدریج مشارکت شهروندان در مدیریت شهری با استفاده از سازوکارهای تعامل شوراها با شهروندان مدنظر قرار گرفت. ولیکن به دلیل عدم هماهنگی بین نهادهای محلی و نبود ساختار مناسب برای ارتباط بین محلات شهری و توجه شورایاران فقط به محله خود موجب گردید تا در مقیاس محلات شاهد چندگانگی در برنامه‌ریزی و مدیریت محله و عدم انسجام و هماهنگی لازم با یکدیگر باشیم (صرافی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۱۸). با این حال به نظر می‌رسد آنچه در ایران به نام سازمان غیردولتی شناخته می‌شود با نوع مدرن آن متفاوت است. بر خلاف

مشارکت مدرن در قالب سازمان‌های غیردولتی، مشارکت سنتی در قالب تشکل‌های مردمی حول ارزش‌های سنتی و جاافتاده‌ای چون اعتقادها و باورهای مذهبی به همکاری و همیاری، دستگیری از مستمندان و نیازمندان، معلولان و بیماران و جز این‌ها شکل می‌گیرند (صادقی، ۱۳۸۵)؛ بنابراین تشکل‌های سنتی جا افتاده در ایران که به نام سازمان‌های مردم نهاد فعالیت می‌کنند، به رغم گستردگی با انواع مدرن آن تفاوت‌هایی نظیر بی‌کفایتی برای پیشبرد سازوکار دموکراتیک به لحاظ بسته بودن و همچنین برخورداری از سرمایه اجتماعی پایین دارد. از سویی، در ایران نوع رابطه جامعه و دولت، رابطه جامعه ضعیف در برابر دولت قوی است (بدیع و بیرون بوم، ۱۳۸۷). در چنین رابطه‌ای حوزه دولتی هژمونی و تسلط خود را بر حوزه خصوصی اعمال می‌کند و مانع شکل-گیری تشکل‌های مستقل و تقویت جامعه مدنی می‌شود. به بیان دیگر، به دلیل شرایط تاریخی و فرهنگی حاکم بر جامعه و وجود رابطه متضاد و شکاف بین دولت و ملت و روحیه و شیوه عمل اقتدارگرایانه حکومت و جامعه، جامعه مدنی به مفهوم مدرن آن شکل نگرفته و در نتیجه جامعه حالت بسته و درون گروهی پیدا کرده است (کاتوزیان، ۱۳۸۰). با چنین سیستم مدیریت شهری، روز به روز مشارکت مردم در شهرها کم شده و سازمان‌های مردم نهاد جایگاه خود را از دست می‌دهند.

۱. Korten

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

در کلان‌شهر تهران نهادهای مردمی در قالب سمن‌ها (سازمان‌های مردم نهاد)، مؤسسات خیریه، شورایاری و ستادها به فعالیت مشغول هستند. حتی جایگاه سمن‌ها در کلان‌شهر تهران تا جایی پیش‌رفته است که در این شهر «سمن سراها» ایجاد شده است؛ اما این نهادهای مردمی به علت نو بودنشان ابهامات، سوالات و شبهات زیادی را ایجاد کرده است. در خصوص سمن‌سراها برخی معتقد هستند که تشکیلاتی موازی با سرای محله یا شورایاری در محلات ایجاد شده است و برخی دیگر نیز معتقد هستند که نیروی انسانی شهرداری تهران بزرگ‌تر شده است و سمن‌ها به نظام مدیریت شهری وابسته شده‌اند. اما نکته قابل توجه این است که هنوز جایگاه، عملکرد و اهمیت سازمان‌های مردم نهاد در کلان‌شهر تهران مشخص نیست. در حالی که این شهر از نظر عدم مشارکت مردم و شکاف زیاد بین مردم و نظام مدیریت شهری رنج می‌برد و مشکلات شهری از جمله، بافت فرسوده، ترافیک، آلودگی هوا و صوتی، امنیت، شکاف طبقاتی، فقر، بیکاری، گرانی و بسیاری از موارد دیگر روز به روز در حال افزایش است و نقش سازمان‌های مردم نهاد در چاره‌اندیشی برای این مشکلات و معضلات شهری را نمی‌توان نادیده گرفت؛ بنابراین در این پژوهش سعی شده است که نقش‌آفرینی و تأثیرگذاری سازمان‌های مردم نهاد در حل مسائل مدیریت شهری در شش بعد کالبدی، عملکردی، اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و نهادی بر اساس نظرات شهروندان مورد بررسی قرار گیرد.

مبانی نظری

طی سال‌های اخیر نظریات مختلفی در باب چگونگی مدیریت شهری و جایگاه مردم در این نظام مدیریتی و چگونگی برخورد با مسائل و مشکلات پیش‌رو به خصوص در کلان‌شهرها ارائه شده است. اولین نظریه‌پردازان در این خصوص، نظریات مشارکت مردم در نظام مدیریت شهری است. در این خصوص نظریه «نردبان مشارکتی» ارنشتاین[۱] (۱۹۹۶) و «گردونه مشارکت» دیوید سون[۲] جزء مهمترین نظریاتی بودند که مسئله ضرورت مشارکت در شهرسازی و مدیریت شهری را مطرح کردند (رهنما، ۱۳۸۸). در این نظریات بنیادی‌ترین اندیشه زیرساختی مشارکت، پذیرش اصل برابری در فرصت‌ها برای مردم است. دیدگاه‌های مشارکت اصولاً از نظریه‌های مختلف در خصوص ساختار و عملکرد حکومت‌های محلی به‌طور اخص و از نظریه‌های مختلف درزمینه مشارکت کارگری به‌طور اعم نشأت می‌گیرد. همچنین منشا فرآیند برنامه‌ریزی مشارکتی در چارچوب تقویت حاکمیت محلی در گروه‌های مختلف (بخش عمومی، بخش خصوصی و ...) مشارکت با دیگر گروه‌های ذی‌نفع و ذی‌نفوذ است (لی و همکاران[۳]، ۲۰۲۰). در این خصوص نظریات شهرسازی مشارکتی بر این اصل معتقد هستند که شهرها از آنجا که تأمین کننده نیازهای تمام اقشار جامعه هستند، نیازمند مداخله حداکثری شهروندان در آن نیز می‌باشند؛ بنابراین بهسازی شهری همراه با توانمندسازی اجتماعات محلی، رهیافتی نوین برای حل مسائل شهری است که مهندسی ساختمان و تزریق منابع مالی صرف را رهگشا نمی‌داند؛ بلکه مهندسی اجتماعی با حمایت و تسهیل

۱. Arnstein

۲. Davidson

۳. Li et al

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

بخش عمومی و سازمان‌های غیردولتی و محلی و مشارکت فعال ساکنان مورد تأکید قرار می‌گیرد (توکلی‌نیا و شالی، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

برای رسیدن به شهرسازی مشارکتی و افزایش مشارکت‌های مردمی و توجه به جایگاه سازمان‌های مردم نهاد در برنامه‌ریزی شهری دو مسئله وجود دارد. مسئله اول گذر از مدیریت شهری سنتی به نوین و مسئله دیگر ظهور شهرها و کلان‌شهرهایی با مسائل جدید و پیچیدگی فضایی در آن‌ها است. در مدیریت شهری نوین، توجه به ساختار اجتماعی شهر که برآمده از روابط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی شهروندان است از ضروریات اصلی بوده و در آن سیاست تمرکززدایی به یکی از نیازهای بسیار مهم به خصوص در شهرهای درحال‌توسعه تبدیل شده است (اکبری، ۱۳۹۴). در مدیریت شهری نوین، روند توسعه، اجرا، هماهنگ‌سازی و ارزیابی راهبردی به صورت یکپارچه است که با کمک کنشگران شهری و با در نظر گرفتن اهداف بخش خصوصی و منافع شهروندان در چارچوب سیاسی اجرا می‌شود که در سطح عالی، دولت برای دستیابی به توسعه اقتصادی پایدار، مشخص کرده است (دیجیک و پیتر[۱]، ۲۰۰۶). همچنین نباید فراموش کرد که مدیریت شهری نوین با مسائلی روبه‌رو است که در شهرهای سنتی وجود نداشتند. این مسائل شامل تراکم‌های بیش از حد، وجود نیازهای متنوع و گوناگون شهروندان، تکنولوژی‌های حمل ونقل، حرکات روزانه مردم در شهرها، ساختارهای چندهسته‌ای کلان‌شهرها و غیره است؛ بنابراین مشخصه‌های اصلی شهرهای امروز الگوهای جدید، پیچیدگی فضای شهری، نیروهای سیال-گونه و وابستگی شهرها به اقتصادسیاسی حاکم است. در این میان سیستم متناسب برای مدیریت چنین شهرهایی (همانطوری که پیش‌تر اشاره شد)، نظام مدیریت شهری نوین است. در نظام نوین مدیریت شهری حداکثر مشارکت مردم، حکمروایی شهری، استراتژی از پایین به بالا، کاهش شکاف بین مدیریت شهری و مردم و افزایش عدالت اجتماعی از اصول اصلی و بااهمیت هستند (لشگری و احمدی، ۱۳۹۸)؛ بنابراین تنوع روابط در شهرها مشهود است. این مناطق، کانون‌های بزرگ جمعیتی هستند که انبوهی از انسان‌ها را در خود جای داده‌اند و باید پذیرفت که ادامهٔ زندگی شهری و جلوگیری از بحران شهرنشینی، مستلزم وضع قوانین کارآمد در حوزه‌های مختلف شهری است و این زمانی حاصل می شود که قانون‌گذار از تحولات سریع و وسیع شهری غافل نباشد (کامیار، ۱۳۸۷). از یک نظام حقوق شهری و قوانین و مقررات تشکیل دهندهٔ آن انتظار می‌رود تا در فرآیند تبدیل اندیشه‌های برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به اقدامات عملی در محیطی واقعی و زنده، بتواند عملکردهای سه گانهٔ بسترسازی، تسهیل کنندگی و حمایت‌گری را ایفا کند (کاظمیان و عسگری، ۱۳۸۵: ۱۱۹). بدین منظور مدیریت شهری نوین باید دارای سازوکارهای مختلفی باشد تا در مدیریت و اداره شهرها، موفق و کارآمد عمل کند. یکی از این سازوکارها، استفاده از داده‌های بزرگ و هوش منصوعی است (رآیس و نایجل[۲]، ۲۰۲۰).

تجزیه و تحلیل داده‌های بزرگ و هوش مصنوعی، همراه با فناوری بلاکچین، اینترنت اشیا و سایر فناوری‌های نوظهور، آماده ایجاد انقلابی در مدیریت شهری هستند. با جمع آوری انبوهی از داده‌های جمع‌آوری شده از شهروندان، دستگاه‌ها و منابع سنتی مانند سرشماری‌های معمول و کاملاً تثبیت شده، مناطق شهری در سراسر

۱. Dijk and Pieter

۲. Rice and Nigel

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

جهان - برای اولین بار در تاریخ - این امکان را دارند که زیرساخت‌های شهری خود را به صورت واقعی کنترل و مدیریت کنند. این به طور همزمان فرصت‌های غیرقابل تصوری را برای شکل دادن به آینده شهرها فراهم می کند، اما همچنین باعث ایجاد چالش‌های اخلاقی جدید می‌شود (اینجین و همکاران[۱]، ۲۰۲۰). در فرآیند چنین مدیریت شهری، چالش‌های اخلاقی جدید، چگونگی برخورد با شهروندان خواهد بود. از آنجا که تمرکز بسیار بالایی از جمعیت در شهرها وجود دارد و این تراکم بالا، حجم زیادی از خواسته‌ها و مطالبات را با خود به همراه داشته است. در چنین شرایطی، وجود سازمان‌های مردم نهاد به عنوان مهمترین ابزار و نهاد برای رسیدن به شهرسازی مشارکتی است (ونگ و همکاران[۲]، ۲۰۰۶: ۶۴۶). این نهاد به عنوان نهاد تنظیم‌کننده رابطه بین خواسته‌های مردم و توقعات مدیریت شهری است. در گرو سازمان‌های مردم نهاد، شهروندان مطالبات و خواسته-های خود را از نظام مدیریت شهری مطالبه می‌کنند و همچنین مدیریت شهری به مطالبات مردم در قالب نهادهای مردمی پاسخ می‌دهد.

مطالبات و خواسته‌های سازمان‌های مردم نهاد می‌تواند در قالب نیازهای مختلف شهروندان طبقه‌بندی شده و یا برخی دیگر به صورت مشکلات و معضلات محیط شهری باشند. همچنین برخی از مطالبات می‌توانند در راستای افزایش کارکردهای طرح‌ها و پروژه‌های شهری و برخی دیگر در جهت هدایت تصمیمات مدیران شهری در مسائل شهری باشد. این مطالبات در مفاهیم عملی و تجربی مختلفی قابل تقسیم‌بندی شدن است. بخشی از نیازهای مردم در قالب نیازهای اقتصادی، بخشی دیگر در قالب نیازهای اجتماعی و برخی دیگر در قالب نیازهای کالبدی است. همچنین نهادهای موجود از جمله مدیریت شهری نیز به سازمان‌های غیردولتی نیاز دارند که بتوانند هم خواسته‌های مردم را بهتر شناسایی کنند و هم مردم به نهادی غیردولتی نیاز دارند که به راحتی بتوانند در آن فعالیت کنند و مطالبات و خواسته‌های خود را مطرح بکنند. با توجه به موارد گفته شده، چهارچوب مفهومی پژوهش به صورت شکل(۱) بیان می‌شود:

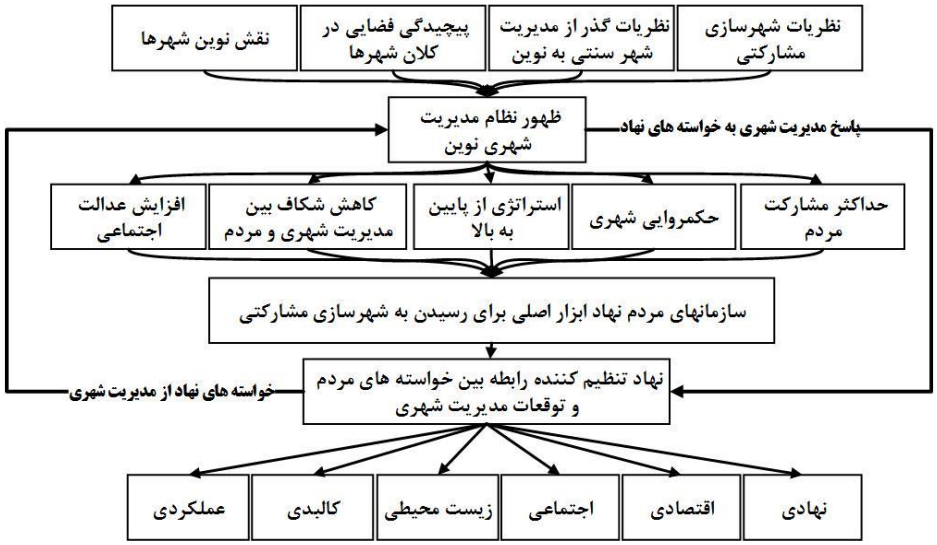
۱. Engin et al

۲. Wong et al

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]

[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

شکل(۱). چهارچوب نظری پژوهش

در چهارچوب نظری شکل(۱) مشخص شد که زمانی سازمان‌های مردم نهاد در نظام مدیریت شهری می-توانند نقش مؤثر و مفیدی ایفا کنند که جایگاه و زیرساخت‌های شهرسازی مشارکتی در نظام مدیریت شهری درک و پیاده‌سازی شود. همچنین نظام مدیریت شهری به منظور رسیدن به سازمانی کارآمد باید به تغییر سازوکارهای سنتی خود بپردازد. بنابراین خواسته‌ها و نیازهای شهروندان در چهارچوب عوامل مختلفی می‌توانند توسط سازمان‌های مردم نهاد به سیستم مدیریت شهری منتقل شوند. این عوامل شامل عوامل نهادی، اقتصادی، اجتماعی، زیست محیطی، کالبدی و عملکردی است.

در زمینه نقش سازمان‌های مردم نهاد در مدیریت شهری تاکنون پژوهش‌های مختلفی انجام شده است. در ادامه در جدول(۱) به برخی از مهم‌ترین و جدیدترین پژوهش‌ها در این حوزه اشاره می‌شود. لازم به ذکر است تفاوت این پژوهش با سایر پژوهش بعلت گستردگی و جامعیت موضوع پژوهش است که بدلیل کلان بودن موضوع بررسی در شش بعد و ۳۶ گویه، نقش سازمان‌های مردم نهاد برای اولین بار در کلانشهر تهران با رویکرد مشارکتی و مردمی تحلیل می‌شود.

جدول (۱). خلاصه نتایج پیشینه تحقیق داخلی و خارجی

پژوهشگر	سال	عنوان پژوهش	خلاصه نتایج
هارانگوزو و زیلاهی[۱]	۲۰۱۵	همکاری بین دولت و سازمان‌های مردم نهاد در جهت ترویج توسعه پایدار	نتایج این پژوهش نشان داد که از یکی از راهبردهای اساسی در توسعه پایدار جوامع، بهبود وضعیت محیط زیست است. از سوی دیگر سازمان‌های مردم نقش اساسی را در حفاظت از محیط زیست دارند. لذا تعامل و همکاری میان دولت و این سازمان‌ها از ضرورت‌های اساسی در ترویج توسعه پایدار است.

۱. Harangozó & Zilahy

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

لی و همکاران[1]	۲۰۱۸	سازمان‌های غیردولتی زیست محیطی و مدیریت شهری: شواهدی از چین	در این پژوهش نویسندگان با مطالعه ۱۱۳ شهر در کشور چین، به این نتیجه رسیدند که سازمان‌های غیردولتی از سال ۲۰۰۸ که در زمینه محیط زیست فعّال می‌کنند، یکی از بازیگران و نقش آفرینان اصلی در مدیریت پایدار شهرها در کشور چین هستند. با این حال مطالعات موجود توجه کمتری به این موضوع دارند.
فورکور و آجیمانگ[2]	۲۰۱۸	مبارزه با فقر شهری در غنا: نقش سازمان‌های غیر دولتی	یافته‌های این تحقیق نشان داد که سازمان‌های غیر دولتی شهری مداخلات اجتماعی و برنامه‌های توانمند سازی معیشت را برای افرادی بسیار فقیر که عمدتاً مهاجران به شهر بودند، ارائه می‌دهند. زنان و جوانان اصلی‌ترین جامعه هدف برنامه‌های کاهش فقر سازمان‌های غیر دولتی بودند. تلاش سازمان‌های غیردولتی در کاهش فقر نتایج مثبتی را نشان داده است. لذا نقش این سازمان‌ها در حل مسائل شهری باید بیشتر شود.
خورشیدوند	۱۳۸۸	بررسی نقش مشارکت سازمان‌های مردم نهاد (N.G.O) در برقراری نظم و امنیت	امروزه بیشتر کشورهای پیشرفته برای تداوم رشد و توسعه همه جانبه، مشارکت مردم و نهادهای مردمی در امور کشور را در سرلوحه برنامه خود داشته و به عنوان یک ارزش از آن یاد می‌کنند، برای ارتقا موفقیت‌ها و اثربخشی در انجام مسوولیت ها و مأموریت‌ها توسعه و تقویت سازمان‌های مردم نهاد (N.G.O) امری مهم و قابل اعتناست به گونه‌ای که دخالت دادن آن‌ها در تصمیم گیری‌ها و نحوه انجام امور می‌تواند سازمان‌های دولتی را در رسیدن به اهداف سازمانی یاری کند.
موحد و همکاران	۱۳۹۲	نقش سازمان‌های مردم نهاد برای مشارکت در بازسازی بافت های فرسوده نمونه موردی: بافت فرسوده بخش مرکزی شهر اهواز	تقویت ارزش‌های فرهنگی و قومی منجر به تقویت مشارکت و فعال کردن سازمان‌های مردم نهاد در نوسازی و بهسازی بخش مرکزی اهواز خواهد شد. عدم شکل گیری نهادهای مردی همراه با تحولات اجتماعی و قومی مردم در سال‌های اخیر باعث شده است که جریان مشارکت در بهسازی و نوسازی محله رو به کاهش بگذارد.
رجبی و حصاری نژاد	۱۳۹۲	شرکت‌های مردم‌نهاد شهری؛ راهکاری برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری	هدف از تنظیم این مقاله ارائه راهکار مناسب جهت بالا بردن مشارکت مردم در ساختار مدیریت شهری است. به طور طبیعی ساختار جدید با موانع قانونی، مقررات و استانداردهای فنی، روش‌های برنامه‌ریزی و مدیریت، سازمان‌های موجود شهرداری‌ها و بعضاً نهادهای دولتی و نبود الگوهای کاری و ... مواجه خواهد شد. با اصلاح قوانین موضوعی موجود و اصلاح ساختار شهرداری‌ها به نفع ساختار جدید، انتظار می‌رود ساختار جدید در چارچوب استراتژی‌های شهرمحور، محله‌محور، تخصص‌محور و فرایندمحور، ساختار شهرها را در قالب محلات، مناطق و شهرهای هویت‌یافته، بازآفرینی کرده و برای شهروندان امروزی سکونتگاهی شایسته فراهم شود.

۱. Li et al

۲. Forkuor & Agyemang

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

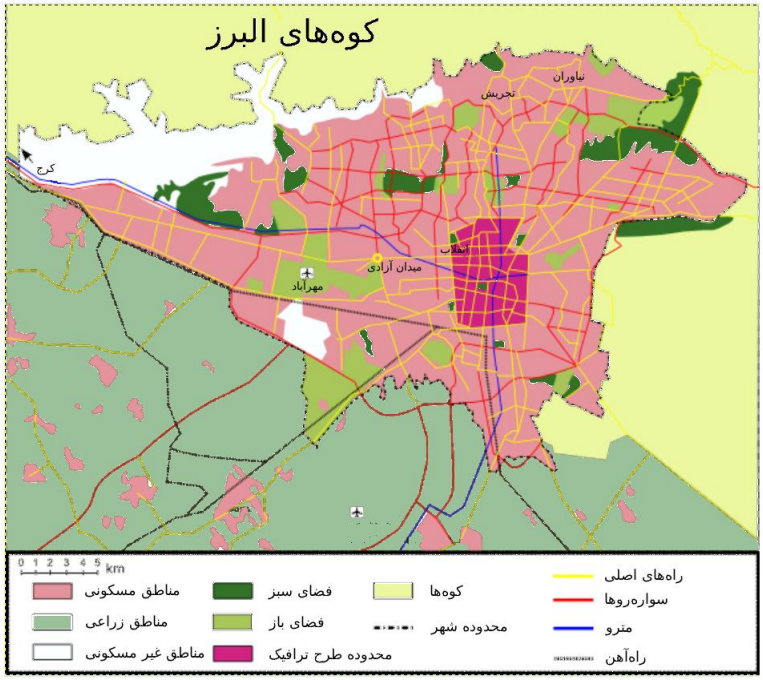
وروایی و چراغ آبادی	۱۳۹۵	مدیریت انتظامی در رویکرد اجتماع محوری پیشگیری از جرم (مورد مطالعه، سازمان‌های غیردولتی شهر کرمانشاه)	نتایج نشان می‌دهد که در مدیریت انتظامی رویکرد جامعه محوری پیشگیری از جرم باید کارکردهای سازمان‌های غیردولتی در چهار محور هشداردهندگی، پشتیبانی، شناختی و بازخورددهندگی تقویت شوند.
توکلی و همکاران	۱۳۹۶	نقش سازمانهای مردم نهاد و تشکل‌های مردمی در بازآفرینی بافت های فرسوده شهری (نمونه موردی: محله مهدیه واقع در ناحیه غرب شهرکرد)	نتایج بیانگر آن است که نقش عوامل خارجی در فرسودگی محله مهدیه بیشتر از نقش عوامل داخلی بوده و استفاده از راهبردهای تهاجمی پیشنهاد می‌شود تا علاوه بر حفظ وضع موجود در محله هدف، تلاش کافی در زمینه تقویت نقاط قوت و استفاده بهینه از آن‌ها صورت گیرد. بر مبنای مدل Qspm مهم‌ترین راهکارها شامل استفاده از پتانسیل شورایاری‌ها و افزایش نقش مشارکتی مردم و ایجاد کاربری‌های مورد نیاز در محله می‌باشد.

روش تحقیق

محدوده مورد مطالعه

قلمرو مکانی پژوهش، مناطق ۲۲ گانه کلانشهر تهران است. شکل(۲) این شهر در ۵۱ درجه و ۶ دقیقه تا ۵۱ درجه و ۳۸ دقیقه طول شرقی و ۳۵ درجه و ۳۴ دقیقه تا ۳۵ درجه و ۵۱ دقیقه عرض شمالی قرار گرفته است. این شهر از جنوب به کوه‌های ری و بی‌بی‌شهربانو و دشت‌های هموار شهریار و ورامین و از شمال توسط کوهستان محصور شده است (مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی، ۱۳۸۷). این شهر باجمعیتی بالغ ۸۲۴۴۵۳۵ نفر و با مساحت ۷۳۰ کیلومترمربع بزرگ‌ترین شهر کشور است. همچنین این شهر یکی از بزرگترین شهرهای غرب آسیا و هفتمین کلان‌شهر بزرگ از نظر وسعت در این قاره است.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

شکل (۲). محدوده مورد مطالعه پژوهش (محدوده شهر تهران)

کلان‌شهر تهران همچنین کانون اقتصادی ایران است و نخستین منطقه صنعتی این کشور محسوب می‌شود، اما فعالیت‌های اقتصادی بین‌المللی نقش چندانی در شمار شاغل‌های آن ندارد. بر اساس آمار سال ۱۳۹۵، سهم تهران در کل تولید ناخالص داخلی ایران ۲۱ درصد بود (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) و با اختصاص نیمی از بخش صنعت کشور به خود، نقش مهمی در اقتصاد ایران دارد. نظام مدیریت شهری این شهر در قالب یک شهرداری مرکزی و ۲۲ شهرداری مناطق است. همچنین تعداد اعضای شورای این شهر ۲۱ عضو دارد که برای شهر تهران تصمیم‌گیری می‌کنند.

داده و روش کار

روش پژوهش توصیفی- تحلیلی است. روش جمع‌آوری داده‌ها به صورت اسنادی و پیمایشی بوده است. در این روش از ابزارهای پرسشنامه و در کنار آن مصاحبه نیمه ساختار یافته استفاده گردیده است (لازم به ذکر است که از نتایج پرسشنامه در این مقاله برای تحلیل‌های آماری استفاده شده است و از نتایج مصاحبه برای تحلیل نتایج آماری کمک گرفته شده است). نوع اندازه‌گیری گویه‌ها به صورت طیف لیکرت بوده است. برای روایی و پایایی پرسشنامه از روش صوری و آلفای کرونباخ استفاده شده است. در این مرحله از ۳۰ پرسشنامه قبل از شروع پژوهش استفاده شده است. جامعه آماری پژوهش شامل شهروندان ساکن در شهر تهران به تعداد کل جمعیت سرشماری شده در سال ۱۳۹۵ به تعداد ۸۲۴۴۵۳۵ نفر بوده است. از این تعداد نمونه انتخاب گردید. تعداد نمونه ۳۸۳ نفر با استفاده از فرمول کوکران تعیین شد. برای انتخاب نمونه یک ویژگی در نظر گرفته شده

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

بود و آن ویژگی انتخاب شهروندان درگیر در کارهای داوطلبانه بوده است. این شهروندان به طور مداوم با سازمان-های مردم نهاد در ارتباط بوده و توسعه شهر، محله و رفع مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی از مهمترین دغدغه‌های آن‌ها بوده است. آدرس این افراد از دفاتر توسعه محلات شهری (وابسته به سازمان نوسازی شهر تهران) که در درون محلات واقع شده است، گرفته شده و سپس به آن‌ها مراجعه شده است؛ بنابراین روش نمونه‌گیری به صورت طبقه‌بندی شده و خوشه‌ای بوده است. همچنین پژوهش حاضر دارای ۶ متغیر بوده است. از آنجا که هدف اصلی بررسی نقش سمن‌ها در بهبود نظام مدیریت شهری از دیدگاه شهروندان بود. در این راستا نقش سمن‌ها در ۶ متغیر و ۳۶ گویه بررسی شد. جدول(۲).

جدول (۲). ابعاد و گویه های مورد بررسی برای نقش سمن‌ها

بعد کالبدی	بعد عملکردی	بعد اجتماعی
نقش سمن‌ها در افزایش جذابیت‌های بصری شهر نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی ورودی‌های شهر تهران نقش سمن‌ها در ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری نقش سمن‌ها در بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده نقش سمن‌ها در جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت آسفالت سطح کوچه‌ها و خیابان‌ها نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت روشنایی خیابان‌ها و فضاهای عمومی	نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهرتهران نقش سمن‌ها در احداث مراکز فرهنگی و هنری نقش سمن‌ها در احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت نقش سمن‌ها در احداث مراکز ورزشی نقش سمن‌ها در احداث مراکز بهداشتی درمانی نقش سمن‌ها در احداث مراکز آموزشی نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت حمل و نقل شهری	نقش سمن‌ها در افزایش امنیت شهر نقش سمن‌ها در ارتقاء هویت فرهنگی شهر تهران نقش سمن‌ها در ایجاد حس اعتماد و اطمینان در شهروندان نقش سمن‌ها در تشویق شهروندان به مشارکت در طرح‌های شهری نقش سمن‌ها در آگاه سازی مردم از قوانین و مقررات شهری
بعد زیست محیطی	**بعد اقتصادی**	**بعد نهادی**
نقش سمن‌ها در بهبود پوشش گیاهی شهر نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی‌های محیطی نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی هوا نقش سمن‌ها در مدیریت زباله و پسماندهای جامد شهری نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت مسیلها و انهار شهر	نقش سمن‌ها در تأمین منابع مالی جدید در شهر نقش سمن‌ها در تشویق مردم به پرداخت هزینه‌ها و عوارض شهری نقش سمن‌ها در جلب همکاری و سرمایه گذاری بخش خصوصی در عمران شهری نقش سمن‌ها در بهبود و تعادل بازار زمین و مسکن نقش سمن‌ها در ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر نقش سمن‌ها در هزینه‌ها و بودجه زیرساخت‌های گردشگری شهرتهران	نقش سمن‌ها در عمل به تعهدات از جانب مدیریت شهری نقش سمن‌ها در رسیدگی به شکایات شهروندان نقش سمن‌ها در افزایش ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولین شهر نقش سمن‌ها در افزایش جدّیت مسئولین نقش سمن‌ها در آگاه‌کردن مسئولین برای مشارکت‌دادن شهروندان در تصمیم گیری‌ها نقش سمن‌ها در برنامه ریزی و اجرای طرح‌های شهری

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

نتایج

نتایج به دست آمده نشان داد که از بین ۱۲۰ نفر از اعضای سازمان‌های مردم نهاد مورد مطالعه، ۴۸ نفر زن و ۵۲ نفر مرد بودند. از نظر شاخص تأهل، ۲۱/۷ درصد مجرد و ۶۶/۷ دردصد متأهل، ۶/۷ درصد بیوه به دلیل فوت همسر و ۵ درصد افراد مترکه بودند. بیشترین افراد نمونه مورد مطالعه پژوهش حاضر جمعیت میان سال است که با ۶۸/۳ درصد دارای بیشترین تعداد بوده و جمعیت جوان با ۲۰/۸ درصد در رده دوم قرار دارد. جمعیت بزرگ سال نمونه پژوهش ۱۰/۹ درصد را به خود اختصاص داده است. از نظر شاخص میزان تحصیلات، افرادی که دارای تحصیلات لیسانس هستند بیشترین فراوانی نمونه مورد برداشت را تشکیل می‌دهند. تعداد افراد با مدرک لیسانس ۲۸/۳ درصد بوده است و بعد از آن افراد دارای مدرک دیپلم با ۲۰/۸ درصد و در نهایت افراد دارای سطح سواد ابتدایی به میزان ۱۸/۳ درصد از نمونه پژوهش را به خود اختصاص داده‌اند. از نظر نوع مالکیت مسکن، ۵۰/۸ درصد از افراد مورد مطالعه به صورت مستأجر و ۴۷/۵ درصد به صورت مالک محل سکونتشان هستند. به تعداد ۱/۷ درصد نیز خانه سازمانی به آن‌ها واگذار شده است.

یافته‌های استنباطی با دو آزمون T-Test و تحلیل عاملی انجام شده است. نتایج حاصل در زیر بیان شده است.

در گام اول از یافته‌های پژوهش با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای نقش سمن‌ها براساس ۳۶ گویه بررسی شده است. این آزمون دارای دو فرض به شرح زیر است.

فرض صفر =(H0) نقش سمن‌ها در هر یک از ابعاد مدیریت شهری برابر با حد متوسط (۳) است.

فرض یک = (H1) نقش سمن‌ها در هر یک از ابعاد مدیریت شهری برابر با حد متوسط (۳) نیست.

براساس پرسشنامه تنظیم شده، نمرات بین ۱ تا ۵ بوده است؛ بنابراین مقدار آزمون برابر ۳ که میزان متوسط شاخص است، در نظر گرفته شد. اگر میانگین شاخص بیشتر از ۳ باشد نشان دهنده تأثیر بیشتر و میانگین کمتر از ۳ نشان دهنده تأثیر کمتر است. با توجه به جدول(۳) که از نرم افزار SPSS خروجی گرفته شده است، مقدار Sig و یا سطح معنی داری تفسیر شد. در این زمینه باید گفت که اگر مقدار سطح معنی داری بیشتر از ۰/۰۵ باشد فرض صفر را می‌پذیریم. به این معنا که توزیع داده‌ها برابر با حد متوسط است. در طرف مقابل در صورتی که مقدار Sig کمتر از ۰/۰۵ شود فرض صفر رد می‌شود.

جدول(۳). خلاصه نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای در بررسی نقش سمن‌ها در نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران

بعد	گویه	سطح معناداری	میانگین	توصیف وضعیت
کالبدی	نقش سمن‌ها در افزایش جذابیت‌های بصری شهر	۰/۰۰۳	۲/۵۳	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی ورودی‌های شهر تهران	۰/۴۵۱	۳/۰۹	در حد متوسط
	نقش سمن‌ها در ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری	۰/۰۰۰	۲/۴۳	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده	۰/۰۸۹	۲/۹۶	در حد متوسط
	نقش سمن‌ها در جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز	۰/۰۰۵	۳/۱۵	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت آسفالت سطح کوچه‌ها و خیابان‌ها	۰/۰۲	۳/۵۳	بالاتر از متوسط

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

	نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت روشنایی خیابان‌ها و فضاهای عمومی	۰/۰۰۰	۲/۲۴	پایین‌تر از متوسط
عملکردی	نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهر تهران	۰/۰۰۰	۲/۱۱	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در احداث مراکز فرهنگی و هنری	۰/۰۰۰	۲/۲۶	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت	۰/۰۰۰	۲/۴۱	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در احداث مراکز ورزشی	۰/۰۰۷	۲/۳۶	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در احداث مراکز بهداشتی ـ درمانی	۰/۰۰۰	۲/۵۹	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در احداث مراکز آموزشی	۰/۰۰۰	۳/۱۸	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت حمل و نقل شهری	۰/۱۵۸	۳/۰۶	در حد متوسط
اجتماعی	نقش سمن‌ها در افزایش امنیت شهر	۰/۰۰۰	۳/۶۱	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در ارتقاء هویت فرهنگی	۰/۰۳	۳/۷۸	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در ایجاد حس اعتماد در شهروندان	۰/۰۰۰	۳/۶۹	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در تشویق شهروندان به مشارکت	۰/۵۱۱	۳/۰۷	در حد متوسط
	نقش سمن‌ها در آگاه سازی مردم از قوانین و مقررات	۰/۰۰۰	۳/۷۴	بالاتر از متوسط
زیست محیطی	نقش سمن‌ها در بهبود پوشش گیاهی شهر	۰/۰۰۰	۳/۵۲	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی‌های محیطی	۰/۰۰۰	۳/۸۱	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در کاهش آلودگی هوا	۰/۰۳۲	۳/۶۴	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در مدیریت زباله و پسماندهای جامد	۰/۰۰۰	۳/۵۵	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در بهبود وضعیت مسیلها وانهار شهر	۰/۴۱۱	۲/۹۸	در حد متوسط
اقتصادی	نقش سمن‌ها در تأمین منابع مالی جدید در شهر	۰/۰۰۰	۱/۲۲	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در تشویق مردم به پرداخت عوارض	۰/۰۰۰	۲/۵۱	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در جلب همکاری و سرمایه گذاری بخش خصوصی در عمران شهری	۰/۰۱۱	۲/۴۱	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در بهبود و تعادل بازار زمین و مسکن	۰/۰۰۰	۲/۲۳	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر	۰/۰۰۰	۳/۳۶	بالاتر از متوسط
	نقش سمن‌ها در ارتقاء زیرساخت‌های گردشگری	۰/۱۵۵	۳/۰۱	در حد متوسط
نهادی	نقش سمن‌ها در عمل به تعهدات مدیریت شهری	۰/۰۰۰	۲/۲۲	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در رسیدگی به شکایات شهروندان	۰/۰۰۰	۲/۲۶	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در افزایش ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولین شهر	۰/۰۲۱	۲/۵۱	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در افزایش جدّیت مسئولین	۰/۰۰۰	۲/۳۳	پایین‌تر از متوسط
	نقش سمن‌ها در آگاه‌کردن مسئولین برای مشارکت‌دادن شهروندان در تصمیم گیری ها	۰/۲۵۱	۲/۹۶	در حد متوسط
	نقش سمن‌ها در برنامه ریزی و اجرای طرح‌های شهری	۰/۰۰۰	۱/۱۲	پایین‌تر از متوسط

براساس نتایج بدست آمده، سطح معنی داری در زمینه نقش سمن‌ها در ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی ورودی‌های شهر تهران، بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده، بهبود وضعیت حمل و نقل شهری، تشویق شهروندان به مشارکت در طرح‌های شهری، بهبود وضعیت مسیلها وانهار شهر، هزینه وبودجه در زیرساخت‌های گردشگری شهر تهران و آگاه‌کردن مسئولین برای مشارکت‌دادن شهروندان در تصمیم گیری ها بالاتر از ۰/۰۵ است؛ بنابراین در رابطه موارد مذکور نقش سمن‌ها در حد متوسط است. در زمینه سایر نقش‌ها فرضیه فرضیه صفر رد می‌شود.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

مطابق با یافته‌های پژوهش، نقش سمن‌ها در مواردی همچون جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز، بهبود وضعیت آسفالت سطح کوچه‌ها و خیابان‌ها، احداث مراکز آموزشی، ارتقاء هویت فرهنگی، ایجاد حس اعتماد و اطمینان در شهروندان، کاهش آلودگی‌های محیطی، مدیریت زباله و پسماندهای جامد شهری و ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر بالاتر از حد متوسط است. سایر نتایج پژوهش حاکی از آن است که نقش سمن‌ها در مواردی همچون ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری، بهبود وضعیت روشنایی خیابان‌ها و فضاهای عمومی، ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهر تهران، احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت، احداث مراکز بهداشتی- درمانی، تأمین منابع مالی جدید در شهر، جلب همکاری و سرمایه گذاری بخش خصوصی در عمران شهری، عمل به تعهدات از جانب مدیریت شهری، رسیدگی به شکایات شهروندان و برنامه ریزی و اجرای طرح‌های شهری در شهر تهران پایین‌تر از حد متوسط است. در ادامه نقش سمن‌ها در هر یک از ابعاد شش گانه با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای بررسی شده است. جدول(۴).

جدول (۴). خلاصه نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای نقش سمن‌ها در ابعاد شش گانه نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران

بعد	سطح معناداری	نمره میانگین	توصیف وضعیت
کالبدی	۰/۰۰۱	۲/۸	پایین‌تر از حد متوسط
عملکردی	۰/۰۰۰	۲/۷۳	پایین‌تر از حد متوسط
اجتماعی	۰/۰۰۳	۳/۶۸	بالاتر از حد متوسط
زیست محیطی	۰/۰۰۰	۳/۶۳	بالاتر از حد متوسط
اقتصادی	۰/۰۱۱	۲/۳۴	پایین‌تر از حد متوسط
نهادی	۰/۰۰۰	۲/۳۱	پایین‌تر از حد متوسط

مطابق با جدول(۴) سطح معنی داری در تمام ابعاد پایین‌تر از ۰/۰۵ است؛ لذا نقش سمن‌ها در هر شش بعد بالاتر یا پایین‌تر از حد متوسط است. با توجه به نمرات میانگین، سازمان‌های مردم نهاد در شهر تهران عمدتاً در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی نقش بالایی داشته و کمترین تأثیرگذاری نیز در زمینه ابعاد اقتصادی و نهادی بوده است.

نقش سمن‌ها در کارکرد مدیریت شهری با تحلیل عاملی تأییدی

نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأیید نشان می‌دهد، جدول(۵)، که متغیر کالبدی با واریانس ۵۱/۷ و امتیاز عاملی ۷/۲۲، چهار شاخص ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی ورودی‌های شهر تهران (۰/۶۱۱)، ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری (۰/۵۲۳)، بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده (۰/۶۱۲) و جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز (۰/۷۱۱) قابل تبیین است. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۶۵۲ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت Sig: (۰,۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد. عامل عملکردی با واریانس تبیین ۵۵/۲۹ درصد و امتیاز عاملی ۶/۴۱ معرف شاخص‌های ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهر تهران (۰/۵۲۴)، احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت (۰/۵۱۶)، بهبود وضعیت حمل و نقل شهری (۰/۵۱۷)، ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های (۰/۷۴۵) شهر تهران است. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۷۱۴ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت :Sig(۰.۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

عامل اجتماعی با واریانس تبیین ۷۱/۳۳ درصد و امتیاز عاملی ۷/۰۳ معرف شاخص‌های ارتقاء هویت فرهنگی (۰/۶۵۲)، تشویق شهروندان به مشارکت در طرح‌های شهری (۰/۴۸۹) و آگاه سازی مردم از قوانین و مقررات شهری (۰/۶۵۴) است .نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۵۸۲ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت Sig: (۰,۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد. عامل زیست محیطی با واریانس تبیین ۶۵/۲۷ درصد و امتیاز عاملی ۷/۱۱ معرف شاخص‌های کاهش آلودگی‌های محیطی (۰/۵۶۳)، مدیریت زباله و پسماندهای جامد شهری (۰/۵۲۶) و بهبود وضعیت رودخانه‌های شهر (۰/۵۲۶) است. نتایج آزمون KMO با میزان (۰/۶۵۴) و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت Sig: (۰,۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد.

عامل اقتصادی با واریانس تبیین ۳۶/۲۲ درصد و امتیاز عاملی ۴/۰۳ معرف شاخص‌های ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر (۰/۶۴۷)، ارتقاء هزینه وبودجه زیرساخت‌های گردشگری شهر تهران (۰/۵۴۸) و تشویق مردم به پرداخت هزینه‌ها و عوارض شهری (۰/۵۳۲) است. نتایج آزمون KMO با میزان۰/۵۴۷ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت Sig: (۰,۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد. عامل اجتماعی با واریانس تبیین ۳۱/۱۲ درصد و امتیاز عاملی ۴/۱۱ معرف شاخص‌های رسیدگی به شکایات شهروندان (۰/۵۱۱)، افزایش ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولین شهر (۰/۴۵۸) و برنامه ریزی و اجرای طرح‌های شهری (۰/۵۶۷) است. نتایج آزمون KMO با میزان ۰/۵۶۳ و قابل قبول بودن نتیجه آزمون بارتلت Sig: (۰,۰۰۰)، معناداری این تحلیل را نشان می‌دهد. بررسی مقایسه‌ای واریانس تبیینی توسط عوامل شش گانه در این پژوهش نشان می‌دهد که عوامل اجتماعی، زیست محیطی، عملکردی، کالبدی، اقتصادی .نهادی به ترتیب دارای بیشترین واریانس در تبیین نقش سمن‌ها در نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران هستند .در مجموع می‌توان گفت ۲۰ عامل اصلی در تبیین نقش سمن‌ها تأیید می شوند. جدول(۵).

جدول (۵). نتایج تحلیل عامل تاییدی در بررسی نقش سمن‌ها در نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران

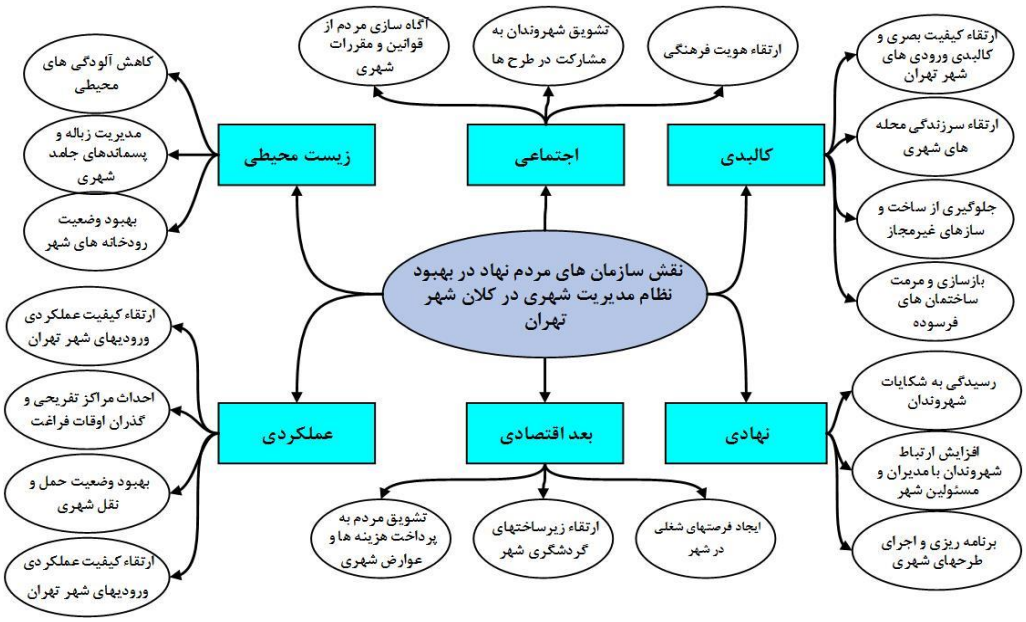
عامل	گویه	مشترکات	واریانس تبیین شده	بار عاملی	آزمون معنی داری
کالبدی	ارتقاء کیفیت بصری و کالبدی ورودی‌های شهر تهران	۰/۶۱۱	۵۱/۷	۷/۲۲	KMO= 0.652
	ارتقاء سرزندگی محله‌های شهری	۰/۵۲۳			
	بازسازی و مرمت ساختمان‌های فرسوده	۰/۶۱۲			Sig: 0.000
	جلوگیری از ساخت و سازهای غیرمجاز	۰/۷۱۱			
عملکردی	ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهر	۰/۵۲۴	۵۵/۲۹	۶/۴۱	KMO= 0.714
	احداث مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت	۰/۵۱۶			
	بهبود وضعیت حمل و نقل شهری	۰/۵۱۷			Sig: 0.000
	ارتقاء کیفیت عملکردی ورودی‌های شهر	۰/۷۴۵			
اجتماعی	ارتقاء هویت فرهنگی	۰/۶۵۲	۷۱/۳۳	۷/۰۳	KMO= 0.582
	تشویق شهروندان به مشارکت در طرح‌ها	۰/۴۸۹			
	آگاه سازی مردم از قوانین و مقررات شهری	۰/۶۵۴			Sig: 0.000
زیستی	کاهش آلودگی‌های محیطی	۰/۵۶۳	۶۵/۲۷	۷/۱۱	KMO= 0.654
	مدیریت زباله و پسماندهای جامد شهری	۰/۵۲۶			
	بهبود وضعیت رودخانه‌های شهر	۰/۶۳۵			Sig: 0.000
اقت	ایجاد فرصت‌های شغلی در شهر	۰/۶۴۷	۳۶/۲۲	۴/۰۳	KMO= 0.547

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

	ارتقاء هزینه وبودجه زیرساخت‌های گردشگری شهر تهران	۰/۵۴۸			
	تشویق مردم به پرداخت هزینه‌ها و عوارض	۰/۵۳۲			Sig: 0.000
نهادی	رسیدگی به شکایات شهروندان	۰/۵۱۱	۳۱/۱۲	۴/۱۱	KMO= 0.563
	افزایش ارتباط شهروندان با مدیران و مسئولین شهر	۰/۴۵۸			
	برنامه ریزی و اجرای طرح‌های شهری	۰/۵۶۷			Sig: 0.000

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش نقش سمن‌ها در بهبود نظام مدیریت شهری کلانشهر تهران مورد مطالعه قرار گرفت. البته نتایج به طور کلی حاکی از آن است که نقش سازمان‌های مردم نهاد در این کلانشهر پایین‌تر از حد متوسط است. در این پژوهش نقش سمن‌ها در هر یک از ابعاد شش گانه (کالبدی، عملکردی، اجتماعی، زیست محیطی، اقتصادی و نهادی) با استفاده از آزمون تی تک نمونه‌ای بررسی شد. نتایج نشان داد سطح معنی داری در تمام ابعاد پایین‌تر از ۰/۰۵ است. با توجه به نمرات میانگین، سازمان‌های مردم نهاد در شهر تهران عمدتاً در ابعاد اجتماعی و زیست محیطی نقش داشته‌اند. کمترین تأثیرگذاری نیز در زمینه ابعاد اقتصادی و نهادی است. در نهایت با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی، ۲۰ عامل اصلی که نشان دهنده نقش سمن‌ها در بهبود نظام مدیریت شهری هستند، از مجموعه ۳۶ عامل پژوهش، مورد تأیید قرار گرفتند. این عوامل در شکل(۳) نشان داده شده است.

شکل (۳). ابعاد اصلی نقش سازمان‌های مردم نهاد در بهبود نظام مدیریت شهری در کلان‌شهر تهران

بنابراین مشخص شد که حوزه عمل سمن‌ها گسترده بوده و تنها به مشکلات و معضلات شهری خلاصه نمی‌شود. سمن‌ها در حوزه‌های اجتماعی-اقتصادی می‌توانند ورود پیدا کنند و در این خصوص پیشنهادهای سازنده‌ی برای رونق اقتصادی شهر و بهبود وضعیت کیفیت اجتماعی شهروندان ارائه دهند. این سمن‌ها همیشه در ارتباط با

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

مردم می‌توانند فرصت‌ها، قابلیت‌ها و توان‌های موجود در محلات شهری را شناسایی کنند و در جلسات موجود با مدیریت شهری برای این فرصت‌ها برنامه‌ریزی کنند. نتایج این پژوهشی با نتایج اصلی‌پور و همکاران (۱۳۹۷) مبنی بر اینکه سمن‌ها می‌توانند در حوزه‌های مختلف از جمله بهداشت، درمان، سلامت عمومی، رفاه و توسعه پایدار، فعالیت‌های فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی فعالیت داشته باشند، همسو است؛ بنابرین مشخص می‌شود که سازمان‌های مردم نهاد را با توجه به طبقه‌بندی موضوعی این پژوهش، به اشکال متفاوت می‌توان دسته‌بندی کرد. برای این منظور می‌توان سازمان‌های مردم نهاد در اقتصاد شهری، مسائل اجتماعی، نهادی، عملکردی و محیط زیست در شهر تهران داشت. این سازمان‌ها می‌توانند به عنوان تسهیلگر و هدایتگر تصمیمات نظام مدیریت شهری باشند.

پیشنهادهای پژوهش

پیشنهادهای پژوهش برای افزایش کارکرد سمن‌ها در اداره بهینه شهر تهران با توجه به نتایج پژوهش این است که: سمن‌ها با توجه به اینکه با شهروندان به طور مستقیم در ارتباط هستند، می‌توانند مسائل و واقعیت‌های شهری را به درستی به نظام مدیریت شهری انعکاس دهند؛ برای این منظور پیشنهاد می‌شود که ابتدا سمن‌ها با توجه به کارکردهای مختلفی که دارند، به سمن‌های تخصصی در خصوص مسائل مختلف شهری طبقه‌بندی شوند و همچنین جایگاه آن‌ها در نظام مدیریت شهری ارتقاء داده شود؛ همچنین پیشنهاد می‌شود که برای رسیدن به معیارهای مدیریت نوین شهری، ابتدا در نحوه سازماندهی مدیریت شهری با توجه به مسائل جدید کلان‌شهری تهران و همچنین فرصت‌های ایجاد شده از ظهور تکنولوژی ارتباطات و مدیریت داده‌ها، تجدید نظر شده و اساس فعالیت و عملکرد مدیریت سنتی بر اساس مدیریت نوین شهری تنظیم شود. سپس از ظرفیت سمن‌ها در مدیریت بهتر شهر تهران استفاده گردد.

منابع

استعلاجی، علیرضا. (۱۳۹۱). **بررسی الگوی مدیریت روستایی در ایران با تأکید بر مدیریت محلی و مشارکتی دهیاری‌ها**، جغرافیا، دوره جدید، **۱۰(۳۲)**: ۲۵۸-۲۳۹.

اکبری، علی. (۱۳۹۴). **ساختار اجتماعی شهر در مدیریت شهری نوین**. فصلنامه نقد کتاب علوم اجتماعی، **۲(۵)**: ۱۸۹- ۲۰۲.

بدیع، برتون و بیرون بوم، پی‌یر. (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی دولت*، ترجمه احمد نقیب‌زاده، تهران: نشر قومس.

توکلی، نجمه؛ مویدفر، سعیده و ذاکریان، ملیحه. (۱۳۹۶). **نقش سازمان‌های مردم نهاد و تشکل‌های مردمی در بازآفرینی بافت های فرسوده شهری (نمونه موردی: محله مهدیه واقع در ناحیه غرب شهرکرد)**، مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه‌های انسانی، **۱۲(۴)**: ۸۹۵-۹۱۴.

توکلی‌نیا، جمیله و شالی، محمّد. (۱۳۹۴). **امکان سنجی راهبرد توسعه شهر (CDS) در توانمندسازی و ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی منطقه یک کلانشهر تبریز**. نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، **۱۵(۳۶)**: ۱۱۷-۱۳۸.

خورشیدوند، رحیمی. (۱۳۸۸). **بررسی نقش مشارکت سازمان‌های مردم نهاد (N.G.O) در برقراری نظم و امنیت**، توسعه انسانی پلیس، **۶(۲۵)**: ۳۳-۴۲.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

رجبی، آزیتا و حصاری نژاد، جعفر. (۱۳۹۲). **شرکت‌های مردم‌نهاد شهری؛ راهکاری برای مشارکت شهروندان در مدیریت شهری**، اقتصاد و مدیریت شهری، **۱(۴)**: ۱۱۱-۱۲۹.

رهنما، محمد تقی. (۱۳۸۸). **برنامه ریزی مناطق مرکزی شهرها (اصول، مبانی، تئوری ها و تجربیات و تکنیک ها)**، انتشارات جهاد دانشگاهی، دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ اول.

شجاعی، حمید؛ موغلی، علیرضا؛ حضوری، محمد جواد و رسولی، رضا. (۱۳۹۷). **طراحی مدل پذیرش سازمان‌های غیردولتی (مردم‌نهاد) از نگاه شهروندان**. مدیریت دولتی، **۱۰(۲)**: ۲۶۹-۲۸۸.

صادقی، فاطمه. (۱۳۸۵). **سیاست‌زدایی از جامعه مدنی: تجربه سازمان‌های غیردولتی در دوره اصلاحات**، گفت‌وگو. شماره ۴۷.

صالحی، رضا؛ نعمتی، مرتضی؛ و امان پور، سعید. (۱۳۹۳). **بررسی سازوکار تأثیرگذاری شاخص‌های سرمایه اجتماعی در حکمروایی مطلوب شهری با استفاده از Amos (مطالعه موردی: شهر نسیم شهر)**، برنامه ریزی فضایی، **۴(۱)** (پیاپی ۱۲): ۱- ۲۴.

صرافی، مظفر؛ توکلی نیا، جمیله؛ و آقایی، عادله. (۱۳۹۰). **ناحیه محوری، ضروری ارتقاء مدیریت محلی در شهرداری تهران (منطقه ۴)**، جغرافیایی آمایش محیط، **۱۲**: ۱۳۷-۱۱۷.

کاتوزیان، محمدعلی. (۱۳۸۰). **تضاد دولت و ملت (نظریه تاریخ و سیاست در ایران)**، ترجمه علیرضا طیب، تهران: نشر نی.

کاظمیان، غلامرضا و عسگری، علی. (۱۳۸۵). **شناخت و تحلیل نظام موجود مدیریت مجموعه‌های شهری کشور**، نشریهٔ مدیریت شهری، شماره ۱۸: ۲-۶.

کامیار، غلامرضا. (۱۳۸۷). **حقوق شهری و شهرسازی**، تهران، انتشارات مجد.

کرمی ، دکتر علیرضا سمیعی اصفهانی, علی. (۱۳۹۳). **سازمان های مردم نهاد و امنیت مشارکت محور**. نشریه علمی دانش انتظامی لرستان, **۲(۶)**: ۱۱۲-۱۳۸.

لشگری تفرشی احسان، احمدی سیدعباس. (۱۳۹۸). **تبیین بنیان های کارکردی حکمروایی فضایی در چارچوب انگارهٔ پساساختارگرا**، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی; **۱۹(۵۴)**: ۲۵۹-۲۷۷.

محمدی، جمال؛ مبارکی، امید و صابری، حمید. (۱۳۸۹). **ارزیابی عناصر مؤثر در تعیین تراکم شهر از نظر زیست محیطی مطالعه موردی کلانشهر اصفهان**، مجموعه مقالات چهارمین کنگره بین المللی جغرافیدانان جهان اسلام.

مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). **نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵**، وبگاه مرکز آمار ایران

موحد، علی؛ فیروزی، محمدعلی؛ زارعی، رضا؛ و ظفری، مسعود. (۱۳۹۲). **نقش سازمان‌های مردم نهاد برای مشارکت در بازسازی بافت های فرسوده نمونه موردی: بافت فرسوده بخش مرکزی شهر اهواز**، جغرافیا، **۱۱(۳۶)**: ۷۹-۹۸.

مؤسسه جغرافیایی و کارتوگرافی گیتاشناسی. (۱۳۸۷). **تاریخچه تهران**، انتشارات مؤسسه گیتاشناسی، (ویراست دوم)، تهران.

وروایی، اکبر؛ و چراغ آبادی، یوسف (۱۳۹۵). **مدیریت انتظامی در رویکرد اجتماع محوری پیشگیری از جرم (مورد مطالعه، سازمان‌های غیردولتی شهر کرمانشاه)**، پژوهش‌های مدیریت انتظامی، **۱۱(۳)**: ۳۲۵-۳۴۸.

Cohen. B. (2006). **Urbanization in developing countries: Current trends, future projections**, and key challenges for sustainability, Technology in Society 28: 63-80;

Dijk, V., & Pieter, M. (2006). **Managing Cities in Developing Countries: The Theory and Practice of Urban Management**. Edward Elgar Publishing

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]
[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]
[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]

Engin, Z., van Dijk, J., Lan, T., Longley, P. A., Treleaven, P., Batty, M., & Penn, A. (2020). **Data-driven urban management: Mapping the landscape**. Journal of Urban Management, **9(2)**, 140-150.

Forkuor, D. & Agyemang, S. (2018). **Fighting Urban Poverty in Ghana: The Role of Non-governmental Organizations**. In Urban Forum, **29 (2)**: 127-145). Springer Netherlands.

Harangozó, G., & Zilahy, G. (2015). **Cooperation between business and non-governmental organizations to promote sustainable development**. Journal of Cleaner Production, 89, 18-31.

Korten, D. (1990). **Getting to the 21st century: Voluntary action and the Au5 global agenda**. West Hartford, CT: Kumarian.

Li, G., He, Q., Shao, S., & Cao, J. (2018). **Environmental non-governmental organizations and urban environmental governance: Evidence from China**. Journal of environmental management, 206, 1296-1307.

Li, W., Feng, T., Timmermans, H. J., Li, Z., Zhang, M., & Li, B. (2020). **Analysis of citizens' motivation and participation intention in urban planning**. Cities, **106**, 102921.

Rice, John, and Nigel Martin. (2020). **Smart infrastructure technologies: Crowdsourcing future development and benefits for Australian communities**. Technological Forecasting and Social Change 153: 119256.

Sha. M., Tian. G. (2010). **An analysis of spatiotemporal changes of urban landscape pattern in Phoenix metropolitan region**, International Society for Environmental Information Sciences 2010 Annual Conference (ISEIS), Procedia Environmental Sciences 2, Available online at www.sciencedirect.com: 600-604;

Wolfram, Stephen. **A new kind of science**. Vol. 5. Champaign, IL: Wolfram media, 2002.

Wong, S., Tang, W., & Horen, B. (2006). **Strategic Urban Management in China: A Case Study of Guanzhou Development District**. Habitat international, **30 (3)**; 645- 667.

[Downloaded from ndea10.khu.ac.ir on 2026-11-08]

[DOR: 20.1001.1.22287736.1401.22.66.22.7]

[DOI: 10.52547/jgs.22.66.429]